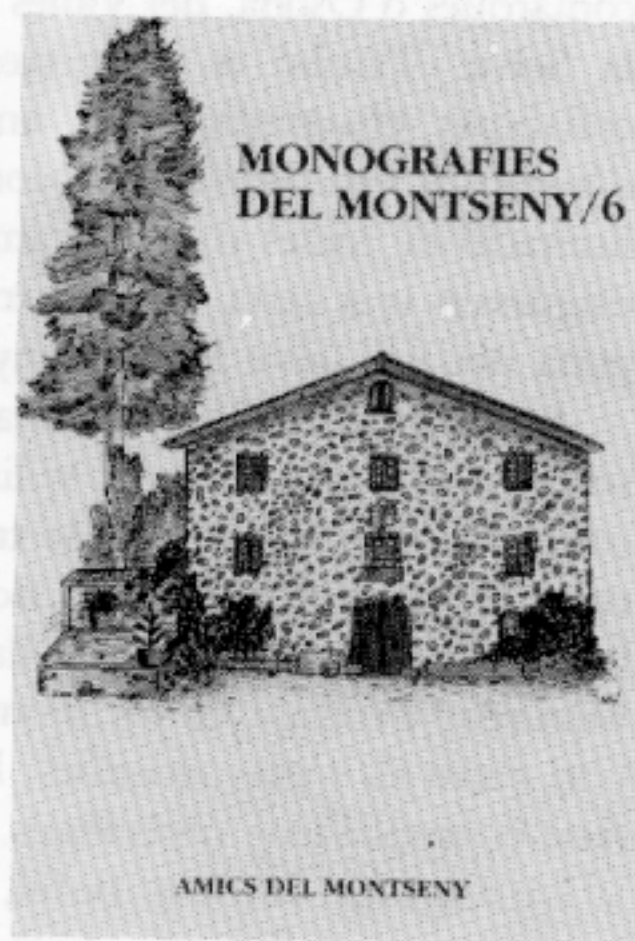

RESSENYES

Monografies del Montseny, Amics del Montseny, Edicions CEDEL (Viladrau, núm. 1/1981 - núm. 7/1992).

Amb el darrer número d'aquesta col·lecció, presentat a Sant Celoni el passat 18 de juliol, la sèrie d'aplec de treballs sobre el Montseny, denominada genèricament *Monografies del Montseny*, ha arribat al seu setè volum, al ritme d'un volum per any. El que naixia d'una manera una mica improvisada, però amb ferma voluntat de futur, ara fa set anys és per tant una prometedora realitat.

Monografies del Montseny ha dedicat fins al present més de 1.400 pàgines (ja que la mitjana de pàgines per volum és d'unes 200) a recollir estudis montsenyencs amb una gran diversitat temàtica en els seus treballs, que s'estenen a camps tan amples i diversos com la geologia, la botànica, la fauna, la prehistòria, la història, la poesia, el folklore, la vida i actuacions de gent que han viscut o tractat del Montseny, etc. Tot estudi que d'una manera o altra s'apropi a la muntanya del Montseny o doni a conèixer algun aspecte de la seva riquesa i pluralitat hi té cabuda.

La societat d'Amics del Montseny, amb seu al Mas Sagalàs de Viladrau, es va proposar des de la seva fundació pels volts del 1980, l'estudi, la defensa i la divulgació de la vida, patrimoni i bellesa del Montseny

i per això entre les seves activitats hi va incloure molt aviat la convocatòria de premis sobre temes literaris del Montseny i la publicació d'aquesta sèrie de monografies, d'abast més ampli i menys selectiu. La idea i primers esforços per crear aquesta col·lecció són un mèrit personal de Ramon Bofill, amo dels masos Noguer i Martí de Viladrau, el qual va assumir el paper de coordinador de la col·lecció, deixant per a qui escriu aquestes ratlles el paper d'assessor. El primer volum, aparegut per l'agost de 1986 i presentat al mas Noguer pel Sr. Miquel Coll i Alentorn, es va centrar en l'aplec d'un conjunt de petits treballs o monografies meves sobre les amatistes, els emprius, la bruixeria, la Sala de Viladrau, la infància d'en Serrallonga, la parròquia de Viladrau i el santuari de Sant Segimon, sota el títol *Viladrau i el seu entorn. Aplec de monografies sobre Viladrau, el Montseny i Sant Segimon*. Era un volum de 215 atapeïdes pàgines que recollia o reproduïa únicament treballs ja publicats, alguns en edició de bibliòfil.

A partir del volum 2, de l'any 1987, ja vàrem intentar estendre el radi o abast de la sèrie a tota la demarcació montsenyenca, entesa en un sentit molt ampli que inclou uns vint-i-cinc municipis estesos per les

comarques d'Osona, del Vallès Oriental i de la Selva. També es va pretendre que hi col·laborés el nombre més ampli possible d'autors o estudiosos del Montseny, sense limitació de temes o d'enfocaments, mentre tinguessin una certa vàlua o tractessin d'alguna manera sobre la muntanya.

A partir del 1988 es va anar perfilant el sentit o orientació que es volia donar a la col·lecció, amb l'arreglada de treballs antics, encara vàlids, destacant la vida i obra de persones que haguessin treballat o viscut al Montseny i cercant en tot moment un equilibri entre els temes científics, històrics, literaris o simplement miscel·lanis.

La mort de Ramon Bofill, el 1990, al qual es va dedicar un homenatge en el número 6 de la col·lecció, va ésser un cop dur que ha costat de remuntar, a causa del dinamisme que ell va posar sempre en l'empresa, però s'ha superat ocupant el seu lloc la seva germana Roser Bofill, coneguda autora i directora de les revistes *El Ciervo* i *Foc Nou*. Ella i l'autor d'aquesta ressenya, ajudats i recolzats en tot moment per tots els Amics del Montseny i en especial per Joan Campanyà, s'han o ens hem compromès a assegurar la continuïtat de les *Monografies*.

És impossible en una breu ressenya com la present fer una llista i menys encara un comentari de cada un dels volums i treballs publicats fins ara. Recordem només que cada volum té uns deu treballs de mitjana i que, comptant que alguns treballs són fets i signats per dos o més autors, el nombre de persones que fins ara hi ha col·laborat s'acosta o passa de la cinquantena i

d'aquests alguns ho han fet només amb un treball o d'una manera ocasional, altres en canvi són col·laboradors més habituals com Antoni Arrizabalaga, Martí Boada, Joan López, Èlia Montagud, Josep Manuel Rueda o l'autor d'aquesta ressenya; també es busquen col·laboracions de gent vinculada amb algun aspecte muntanyenc com el fa poc traspassat Dr. Salvador Llobet, Albert Manent, Mn. Pere Ribot, Enric Jardí i d'altres.

Una part molt notable de treballs fa referència a temes d'història i art del Montseny, això no és intencionadament, sinó per dedicació personal, formació o cercle d'amistats del que ara figura com a director de la col·lecció, o sigui jo; val a dir, però, que, conscients d'aquest desequilibri, hem cercat i cerquem en tot moment treballs científics, literaris, de temes naturalistes, excursionistes, bibliogràfics, etc., que ens donin una visió àmplia i completa de la muntanya, la qual ens ofereix cada vegada més un tema inesgotable d'estudis.

Si el ritme imprès a la col·lecció es pot anar mantenint en el futur, creiem que cada vegada s'anirà assolint més el propòsit inicial o el que va donar origen a aquesta publicació i que és el d'ésser una tribuna o camp obert a tots els investigadors del Montseny i, de retop, una eina útil i indispensable per a tothom que vulgui conèixer o estudiar la nostra muntanya en qualsevol dels aspectes que la caracteritzen o individualitzen.

A. Pladevall Font, pure.

AUSA

Revista de l'Institut d'Estudis Osonencs

Vol. XVI, Núm. 126, 1991

ISSN 0214-1851

Dep. Leg. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

Dep. Reg. 1/88. 10.000

Dep. Imp. 1/88. 10.000

Dep. Com. 1/88. 10.000

Dep. Ind. 1/88. 10.000

Dep. Merc. 1/88. 10.000

Dep. Pat. 1/88. 10.000

Dep. Prop. 1/88. 10.000

AUSA.
Publicació del Patronat d'Estudis Osonencs,
XVI/126 (Vic 1991).

El darrer fascicle aparegut de la revista *AUSA*, de Vic, que dirigeix Antoni Pladevall Arumí, conté, entre moltes altres coses d'interès, un «Estudi sobre els compostos orgànics presents en mostres d'aigües provinents del riu Ter dins el terme comarcal d'Osona», d'Ignasi Espadaler Fernández. L'estudi abraça territori selvatà, com confessa l'autor, ja que tracta, amb un criteri indiscutible, com una unitat el sistema d'embassaments del Ter. És per això, doncs, que hem cregut oportú de consignar-ho ací. L'objectiu del treball consisteix a caracteritzar els contaminants orgànics presents en aquelles aigües i la seva dinàmica.

A més, la revista incorpora els mots de l'illustre paleògraf Dr. Anscari M. Mundó, pronunciats en conferència a Vic, sobre el Museu Episcopal i la seva projecció internacional. També insereix una «Notícia biogràfica del Dr. Josep Rius i Serra (Vic 1891-1966)», a càrrec de Ramon Ordeig, i continua publicant el treball extens de Joaquim Pratsobreroca en relació amb el camp semàntic del blat a Osona, un estudi de camp curull de resultats significatius. «Els empresonaments a Osona durant la Guerra Civil (1936-1939)», de Josep Casanovas, és una nova contribució a l'estudi

d'aquest període de la nostra història que, d'ençà del seu cinquantenari, no deixa de suscitar l'interès de la recerca. Finalment, l'espai ESCRITS, destinat a encabir la creació literària dels autors osonencs, inclou «Les ciutats» de la malaguanyada Anna Dodas Noguer. (És primícia que ara puguem informar que, a no trigar gaire, un premi per a obra publicada d'autor menor de 30 anys veurà la llum; el nostre amic i director d'*AUSA*, Antoni Pladevall, n'és element actiu.)

El fascicle es clou amb la publicació dels estatuts reformats que regeixen des d'ara la vida interna de la benemèrita, històrica i vivent, institució del Patronat d'Estudis Osonencs. En prenem nota a fi d'illustrar la necessària actualització dels nostres, que caldrà emprendre així que puguem.

Val a dir, finalment, que en el fet de ressenyar ara aquest darrer fascicle d'*AUSA* dues intencions més o menys evidents s'hi conjunquen. D'una banda, la de convidar més gent del ram de les ciències naturals a col·laborar amb nosaltres, car hi tenim un forat especialment sensible darrerament; i de l'altra, obtenir una oportunitat de parlar d'*AUSA*, que ha emprès un canvi formal molt plausible d'ençà del número XIV, sota

el nou director, i que volem donar a conèixer més i millor entre els nostres lectors. Osona és a tocar de la Selva, hi compartim espais com les Guilleries o el Montseny que no necessiten deixar d'ésser osonencs per a ésser també i plenament selvatans, i malgrat tot, vivim en certa manera d'esquenes per una manca de facilitats en la xarxa de comunicacions. Ponderar ara la relació històrica amb Vic fóra excessiu i innecessari, és quelcom

ben conegut i assumit per tots —els pobles selvatans de St. Hilari i Osor, pertanyents al bisbat de Vic, saben bé què vull dir.

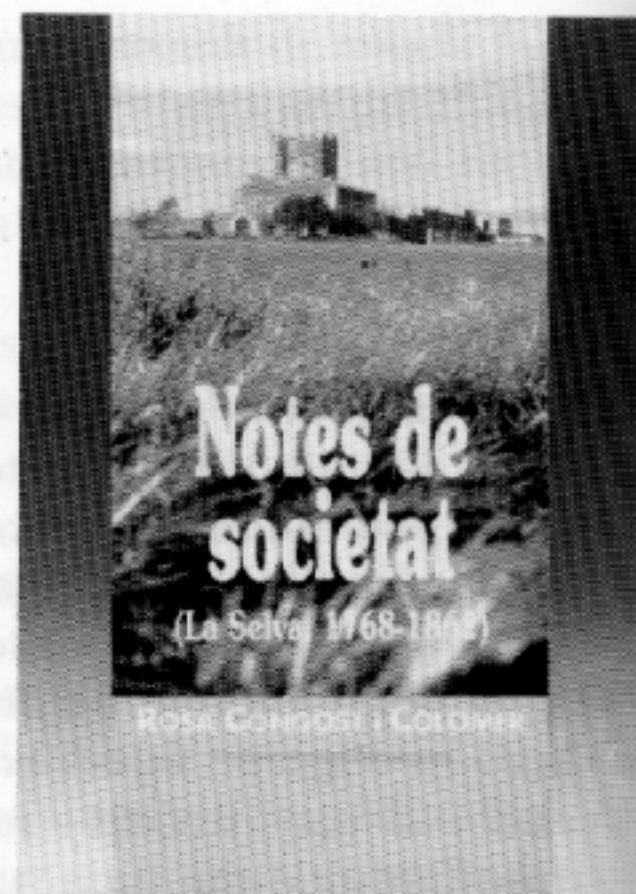
Saludem, doncs, AUSA, amb respecte per la seva trajectòria tan dilatada, tan ferma, que nosaltres no podem exhibir, i per la qualitat del seus continguts. Ens hi emmirallem i ens encoratja permanentment.

N. Figueras

Rosa CONGOST COLOMER,
Notes de Societat (La Selva, 1768-1862),
Col. Estudis i Textos, núm. 2, Consell
Comarcal de la Selva / Centre d'Estudis
Selvatans (1992).

Notes de societat (La Selva, 1768-1862) és el resultat de la primera convocatòria del Premi Josep Moragues de Recerca que, promogut pel Centre d'Estudis Selvatans en col·laboració amb el Consell Comarcal de la Selva, i amb caràcter biennal, pretén impulsar els estudis en humanitats i ciències socials centrats en aquesta comarca amb el compromís explícit de publicar, dins la col·lecció «Estudis i Textos», els treballs que successivament es vagin guardonant.

El treball de Rosa Congost, premiat el 19 de juliol de l'any passat, constitueix una aportació interessant al coneixement de «les millors famílies» de la Selva, és a dir, d'aquelles famílies més benestants o amb un major poder econòmic, a partir, bàsicament, de l'anàlisi sistemàtica de les dades que proporciona el Registre d'Hipoteques, una

font d'una gran riquesa i utilitat, com l'autora posà ja de manifest en l'article «Una font poc utilitzada: el registre d'hipoteques» (*Estudis d'història agrària*, 8), en la seva tesi doctoral publicada per Eumo (1990) amb el títol *Els propietaris i els altres*, i ara de nou en aquest *Notes de societat*, que constitueix, de fet, una mena d'apèndix de l'enorme i valuós treball d'investigació que Rosa Congost realitzà per a aquella tesi doctoral.

El llibre inclou dos estudis independents, però a la vegada complementaris, units pel fil conductor de referir-se a un mateix context geogràfic i cronològic i a uns mateixos protagonistes. El primer, sota el títol «Els millors partits de la Selva», és una anàlisi de les aliances matrimonials de les famílies benestants de la comarca entre

1768 i 1862, mentre que el segon, titulat «La compravenda de propietats», estudia les escriptures notarials que registraren les compra-ventes de terres amb un valor econòmic no inferior a les 1.000 lliures durant el mateix període. Metodològicament, el principal nexa entre ambdós estudis, i la seva principal virtut, és el fet de combinar la microhistòria i la macrohistòria, o dit altrament, la manera com els casos particulars, a banda del seu interès específic, poden servir, o donar pistes, per a una anàlisi de caràcter general. En aquest sentit, el que l'autora pretén és reflectir la complexitat de la realitat històrica a través de la presentació de casos concrets —complexitat que sovint queda diluïda quan els casos particulars queden reduïts a simples dades de caràcter estadístic—, però alhora, per damunt dels casos particulars —de les fortunes familiars que eventualment sorgeixen i cauen—, reflectir quins són els mecanismes pels quals una determinada classe social, en aquest cas la dels propietaris, mantingué el seu *status* i privilegis sobre el conjunt de la societat selvatana de bona part dels segles XVIII i XIX.

En aquest sentit, l'estudi realitzat per Rosa Congost, sobre les escriptures de capítols matrimonials i del tipus d'aliances familiars establertes entre les famílies benestants de la Selva, revela el caràcter classista que tenia el conjunt d'aquella societat i mostra alguns dels mecanismes dels quals se serví l'elit propietària per mantenir el seu *status* i la seva situació de privilegi. Així, en els casos en què el nuvi era l'hereu, més importants fins i tot que les clàusules que feien referència al matrimoni en si, eren aquelles que es referien a l'herència; i el tipus majoritari d'heretament consignat als capítols matrimonials de la Catalunya Vella és l'heretament universal absolut i extens pel qual els pares del nuvi li feien donació, per al moment en què se celebrés el matrimoni, de tots els seus béns presents i futurs. El

caràcter absolut d'aquesta mena d'heretament podia quedar matisat per moltes diverses clàusules (reserva de l'usdefruit per al donant, reserva de dotar convenientment els altres fills i filles, reserva de testar, pactes referents a la manutenció i la convivència familiar, «testaments preventius», l'escreix o esponsalici, etc.); però del que no hi ha dubte és que aquest tipus d'herència assegurava el manteniment de la integritat del patrimoni familiar. No és estrany, doncs, que quan el projecte de Codi Civil de 1851, prenent com a model la legislació castellana i francesa, amenaçà aquesta integritat i pretengué imposar una llegítima «llarga» que reduïa, per tant, la llibertat de maniobra del testador, l'elit propietària i els juristes catalans s'hi oposessin en nom de la «llibertat de restar» i al·legant que provocaria una divisió de la propietat perjudicial per a Catalunya —en realitat per als seus propis interessos—.

La forma concreta com es materialitzaren les aliances familiars entre les principals famílies de la Selva revela també com la família, propietat i classe eren indissociables. Així, el treball de Rosa Congost demostra l'existència d'una «endogàmia de classe dominant rural» molt marcada (pagesos, nobles i «oficis nobles», que integraven el grup majoritari de les famílies que pagaven dots no inferiors a les 1.000 lliures, tendien a establir relacions familiars entre ells) que determinava una «no endogàmia geogràfica» (la norma era concertar matrimonis fora dels límits de la comarca) per la voluntat de casar les filles segons la seva classe —una classe que era molt minoritària dins el conjunt de la societat selvatana. Un exemple paradigmàtic d'aquesta estratègia familiar que ajudava, alhora, a crear aliances de classes disperses per tota la geografia, seria el cas de la família Soler Subirà, de Santa Creu d'Horta, la qual no trobà impediment en el seu relatiu aïllament a la muntanya selvatana per a concretar, el 1781

i 1790, el matrimoni de dues germanes de l'hereu amb Joaquim Thomàs, de Sant Jordi Desvalls, i Narcís Xiberta, de Cassà de la Selva, tots dos hereus i també propietaris.

Igualment, afirma Rosa Congost, la tendència a l'alça del dot pagat per les famílies al llarg del període estudiat no implica necessàriament una conjuntura favorable de les famílies en termes de rendes, sinó que indica, sobretot, la voluntat d'adquirir prestigi i poder continuar formant part de l'elit, encara que fos a un cost superior a les seves possibilitats econòmiques, fet que no poques vegades fou motiu d'endeutament i d'instabilitat per a alguns patrimonis.

Precisament, com que en les societats agràries la majoria de vendes es realitzaven de forma forçada, és a dir, quan el propietari no tenia cap altra mena de fer front a una situació econòmica desesperada, l'estudi de les compra-vendes de terres ens aporta indicis sobre l'endeutament agrari, tema que constitueix un buit historiogràfic que, com assenyala Rosa Congost, reclama ser omplert per a la comprensió d'aquella «societat d'endeutats» de què l'autora ja parlà a *Els propietaris i els altres*. A banda d'això, l'anàlisi de les escriptures de compra-venda de propietats entre 1768 i 1862 revela altres aspectes interessants com la importància creixent de les vendes perpètuas sobre els altres tipus de venda o l'existència d'un alt grau d'arbitrarietat del «mercat de terres» i una tendència a una «alta» valoració de la terra en termes econòmics al llarg de tot el període. Així mateix, és interessant la constatació del fet que a partir de 1845 el nombre de transaccions s'accelerà de forma notable, com si en aquest últim període, diu Rosa Congost, tingués lloc la creació i la formació d'un autèntic mercat de terres, que encara estaria lluny, però, de poder ser considerat un mercat lliure. Aquest darrer fenomen, apunta l'autora del llibre, podria haver estat propiciat per les creixents necessitats de diners de l'elit propietària a l'hora de

fer front a les noves despeses que el prestigi de la classe imposava en una societat canviant.

La principal conclusió que es pot extreure de l'anàlisi de les compra-vendes de terres és el gran poder d'atracció de capitals que la terra continuava tenint a la Selva, almenys fins a mitjans del segle XIX. Com remarca Rosa Congost, si bé sovint la compra de terres era poc rendible en termes econòmics, continuava essent una forma segura d'inversió i podia resultar «rendible» en termes de prestigi social. La constatació que, especialment a partir de 1815, els comerciants de la costa —homes com Josep Burcet Centric, de Blanes; Gerard Bas Prats, de Tossa; o Benvingut Mataró, de Lloret, entre d'altres—, representin un grup important entre els compradors de terres, tant a altres particulars com de béns desamortitzats, no és un signe de modernització de l'agricultura, com han suggerit algunes interpretacions, assenyala l'autora, sinó un signe inequívoc de «la importància de la terra» durant tot el període estudiat. El fet que les famílies propietàries constituïssin des de feia segles l'elit social detentadora d'un determinat *status* i privilegis és, segurament, una de les claus per explicar per què les fortunes del litoral tenien tant d'interès en adquirir terres i, en alguns casos, fins i tot a esdevenir hisendats i, per tant, rendistes. Adquirint terres o pagant dots alts en casar les seves filles (l'estudi de les aliances matrimonials revela que els bons dots d'origen no pagès o no noble provenien del comerç), la nova burgesia comercial assumia els valors i les formes de reconeixement social de la societat tradicional agrària. A mitjans del segle XIX, com demostra l'estudi de Rosa Congost, aquests valors eren encara plenament vigents a la comarca de la Selva.

Però a més d'aportar algunes constatacions de tipus general i suggerir hipòtesis interessants, un gran valor del llibre de Rosa Congost que cal remarcar és que, a partir de

l'exposició de múltiples casos particulars, constitueix, en cert sentit, una autèntica base de dades, les quals poden ser utilitzades per a futures recerques de tema molt divers. Es presenta, així, com un llibre obert que pot

suggerir línies futures d'investigació i dóna al lector l'oportunitat de reordenar el material segons els seus propis interessos.

M. Bosch

Lluís COSTA,
*El govern local a Sils: estructura, funcionament
i composició, 1875-1991*, [pròleg de Josep
Benet], Ajuntament de Sils (Sils 1992),
126 pàgs.

L'Ajuntament de Sils, amb la col·laboració de la Generalitat i la Diputació de Girona i el suport del Centre d'Estudis Selvatans, acaba d'editar un nou volum, obra de l'arxiver municipal-tècnic de cultura Lluís Costa Fernández, historiador actiu en molts camps i membre del Centre. En aquesta ocasió Costa, que té el mèrit d'haver estat el primer a posar en lletres de motlle una síntesi introductora a certs aspectes de la història local silenca (*Introducció a la història de Sils*, 1988), s'ha decantat pels mecanismes de la vida municipal. A partir de la documentació continguda a l'arxiu local, que regenta, ha confeccionat aquest petit volum ple d'informació i amb la dosi d'anàlisi necessària per fer-la més entenedora.

El treball de Costa, a banda de la sistematització i difusió general que significa de molts aspectes del viure silenci i de la seva única institució administrativa, ha volgut oferir també el marc genèric d'aquest procés local, és a dir, per a cada etapa es donen succintament les claus d'àmbit espanyol i català que ajuden a situar-se (les atribucions

dels municipis, els canvis en la legislació aplicable, el moment polític i socioeconòmic...). La cosa té interès i ha estat lloada per altres ressenyadors; Ramon Alberch s'hi referia, des de la *Revista de Girona* (núm. 153), dient que es tracta d'un «discurs coherent i fins i tot amè» i que aporta «un bon model de recerca en l'àmbit de la denominada història local». Alberch s'afanya a assenyalar el fet que sense la posada en servei de l'Arxiu Municipal això no hauria estat possible, i és cert. Costa aprofita ara els ressorts d'una documentació que coneix bé i va fent contribucions al desvelament d'un passat massa escamotejat durant molt de temps.

El llibre ha pogut comptar amb un pròleg, diguem-ne testimonial, de l'historiador i director del Centre d'Història Contemporània, Josep Benet i Morell. Benet es limita a remarcar el fet que, de fa temps, hi ha activitat historiogràfica a les comarques i pobles del país, i el valor que tot plegat té per a la història general.

Ja dèiem més amunt que el treball es

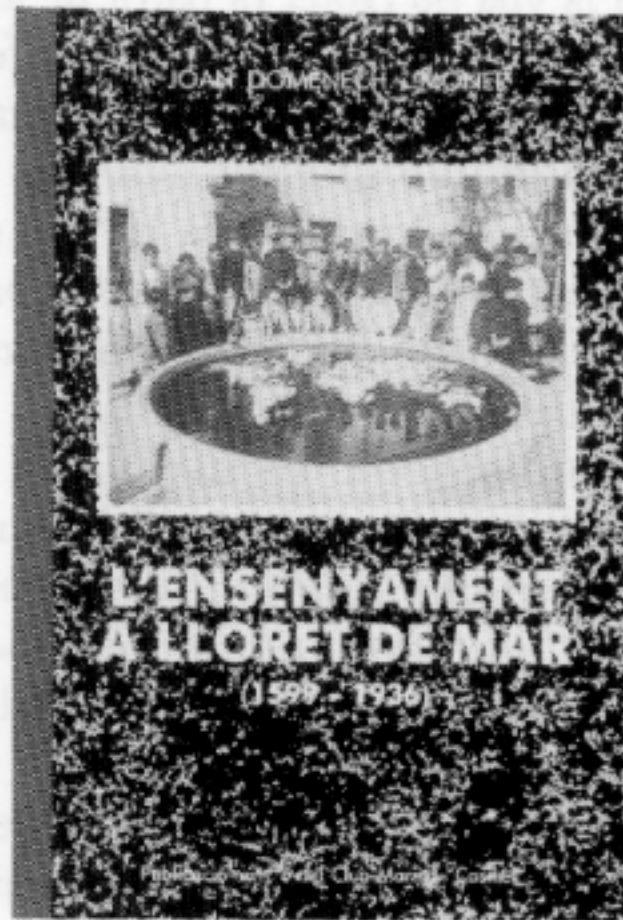

Joan DOMÈNECH MONER,
L'ensenyament a Lloret de Mar (1599-1936)
[Pròleg de S. Marquès], Club
Marina-«Casinet», núm. 6 (Lloret de Mar
1991), 225 pàgs.

Si la vida de les comunitats locals és rica en aspectes i fenòmens de tipus socio-cultural que mereixen reflexió i estudi, i de vegades un simple, però tan ardu, treball de perpetuació, de memòria, per ventura l'ensenyament —i totes les classes d'educació, formal i no formal, de què hom disposa— sigui un dels fets més rellevants i dignes d'una atenció més especial. És una realitat que la major part de monografies locals tradicionals dediquen sempre un capítol a aquestes qüestions —l'escola i els mestres—, ja que en una comunitat més o menys reduïda els responsables oficials de l'educació han tingut sempre un paper molt significatiu en la vida col·lectiva. Això va desapareixent, però és encara així en molts casos. Els mestres sempre havien sobresortit de la població corrent per un prestigi reconegut per tothom (tot i mantenir-se la seva humiliant dotació econòmica). Avui el prestigi s'ha volatilitzat i no ha quedat res. Només uns quants mestres conscients que, una mica aquí i allà, van fent de la tasca d'educar una vocació i un art. I també fan del compromís amb el poble que serveixen una interpretació més àmplia i generosa (és el cas de Joan Domènech, al qual ja ens hem referit en altres ocasions), que els porta a fer-se *mante-*

nidors d'una memòria històrica, defensors d'un patrimoni i curadors dels vestigis del pretèrit del poble on resideixen.

Monografies com la del mestre Robert Bayer, sobre Tortellà (1990) o la de Guerra, Luengo i Salas, sobre Viladecans (1984) s'ocupen de l'ensenyament ben extensament, per posar-ne només dos exemples a l'atzar. Més específicament l'ensenyament és objecte també d'estudi concret. Posem com a testimoni *L'ensenyament a Alcover* (1982), de diversos autors, *L'ensenyament a St. Feliu de Guíxols* (1988), d'Àngel Jimènez, *Aproximació a la història de l'ensenyament a Sarrià de Ter* (1989), de N. Casassa, o més recentment, *Aproximació a la història escolar de Siurana d'Empordà* (1990), del bisbalenc David Pujol Fabrellas. Es tracta, doncs, d'un camp que ha tingut força experimentació en general i que ha estat també incentivat des de les facultats universitàries i l'escola giro-nina de mestres. El prologuista del volum que comentem, Salomó Marquès Sureda, n'ha estat un causant important.

El volum de Domènech és, però, en diversos sentits extraordinari. D'entrada, per l'extensió cronològica que abasta i que té a veure exclusivament amb la riquesa documental de què pot disposar referida al tema

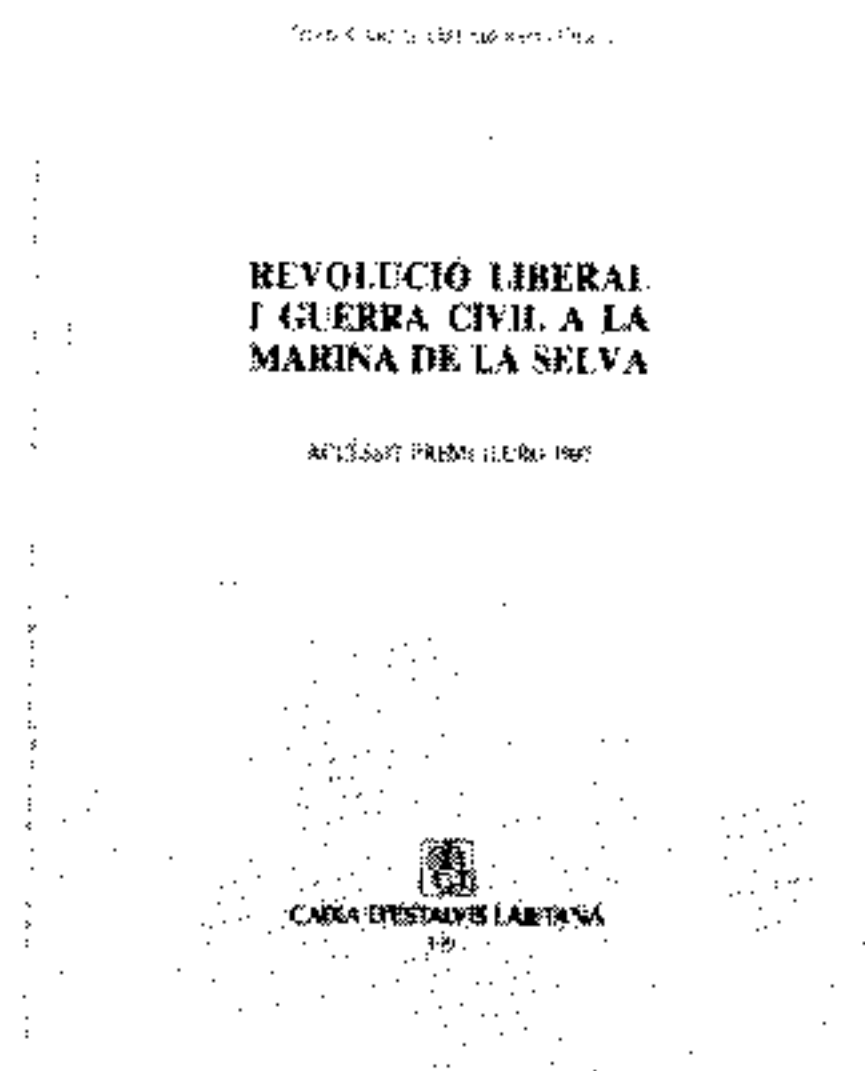

Joan Carles GELABERTÓ ORÚE.
*Revolució Liberal i Guerra civil a la Marina
de la Selva*, [Accèssit Premi Iluro 1990] Caixa
d'Estalvis Laietana (Mataró 1991).

Vet aquí una obra que té 124 pàgines de text, més 22 de notes, 12 d'apèndixs i 4 de bibliografia. En total, doncs, 168 pàgines.

Joan Carles Gelabertó ha fet un esforç notable per aplegar, estudiar i donar cohesió a tot un apreciable conjunt de dades que ha extret de diversos arxius, fonamentalment dels d'Arenys de Mar i de Calella. Aquest fet s'endevina de forma fàcil al llarg del treball perquè s'estructura, vulgues no vulgues, sobre l'abundosa informació procedent d'aquests dos darrers arxius; tot i que l'autor defensa una divisió comarcal diferent de l'actual, i quan parla de la Marina de la Selva l'entén des d'Arenys a Tossa (encara que, com diu ell mateix, pugui discutir-se la delimitació fronterera amb l'adscripció de poblacions com Tossa i les situades al sud de Calella), de fet, en abraçar aquell àmbit, la informació sobre Tossa, Lloret i Blanes és escassíssima, cosa atribuïble —en el millor dels casos— a la situació dels arxius d'aquestes poblacions, fins ara poc assequibles al públic per diversos motius.

Gelabertó comença el seu treball amb un resum històric previ per situar el lector en el moment a partir del qual inicia l'estudi. Aquesta primera part del treball la titula «La Marina fins a 1820» i ens recorda, entre

altres coses, les lluites antifeudals de final del segle XVIII i l'aparició dels nous grups socials de caire burgès que intenten trepitjar el terreny dels nobles i que portaran a l'enderrocament de l'Antic Règim. Ens insinua ja les primeres pugnes entre els partidaris de la pervivència de la mentalitat absolutista i els que pretenen introduir progressivament el tarannà liberal.

El gruix del treball se centra en el període 1820-1840. En primer lloc, va donant informació sobre episodis que demostren la successió reiterada d'alternatives, unes vegades a favor de la revolució —per tant, amb la introducció d'altres sistemes econòmics, polítics i socials—, i altres en contra, —intents de recuperació de l'hegemonia dels vells principis de l'Antic règim. De fet, la gestió desplegada pels governants durant el Trienni Liberal (1820-23) no satisfà les expectatives, crea un cert desencís entre els seus mateixos partidaris i dóna lloc, directament o indirecta, al foment de les conspiracions absolutistes.

Dins del context de les reformes es parla de l'aplicació de la divisió provincial, assajada ja el 1822 i consolidada definitivament el 1833.

En la narració de tot el que va succeint

—sempre amb un marcat protagonisme d'Arenys i de Calella i amb alguna al·lusió a Blanes, però més que res perquè era on es trobava l'Alcalde Major nomenat per la Reial Audiència, contra el qual van haver-hi els avalots del 1828 i 1833— es constata l'arrelament de la lluita reialistes-liberals amb un seguit d'operacions militars que sovint no es tradueixen en ocupacions permanents, sinó que revelen una situació momentània per raons estratègiques o econòmiques, i amb tot un enfilall de denúncies, imposicions, destruccions de plaques de la Constitució, reposicions i represàlies ara contra uns, ara contra els altres, segons la facció que s'imposa o segons el govern que aconsegueix mantenir-se.

La tercera part del llibre ens situa en els moments turbulents d'una de les tristes guerres civils que ha patit el nostre país (1833-40) —l'enfrontament carlistes-liberals—, constatant el fracàs de l'absolutisme moderat (1833-35) que pretenia una mena de terme mig entre el liberalisme i el carlisme.

La referència als fets de 1835, i concretament a la crema de convents o a l'exclusió dels frares, no recull gairebé cap informació del Convent de Caputxins de Blanes, per exemple, —hi ha el llibre de Mauri Serra que alguna explicació deu donar— amb la qual cosa tampoc, ni en aquest cas, té cap presència notòria la Marina selvatana pròpiament dita.

Ben entès que la relació de fets i dades que exposa l'autor al llarg de l'obra no

implica només un seguit de batalletes o d'atacs, sinó que comporta, al darrere, tot un conjunt de factors d'ordre econòmic i social que en són causa o conseqüència i que pesen en el marc d'aquesta etapa força complexa de la nostra història. Fins i tot, a vegades, segons la situació, es troben paradoxalment units d'un mateix cantó elements que, a priori, caldria considerar antagònics.

Després de l'aplec de dades —aplec quantitatiu que denota un esforç notable per part de l'autor, com dèiem al començament— Joan Carles Gelabertó arriba a unes conclusions que són, en part, i salvant les peculiaritats locals a les quals també fa referència, una còpia a petita escala del que passa a nivell de tot el Principat en general. Gelabertó constata que les zones marineres i industrials de la Marina de la Selva foren les més permeables a les idees revolucionàries i liberals, mentre que el rerepaís immediat i les zones agrícoles de la desembocadura de la Tordera eren més aviat reialistes. Tant és així que fins i tot les autoritats aconsellaven no organitzar milícies voluntàries a Tordera, atès que no creien poder trobar en aquesta vila persones fidelment liberals.

El llibre ajuda a aclarir conceptes i, sobretot, a tenir una visió de conjunt l'eix de la qual permet anar situant, en el futur, sobre aquest esquema vàlid, noves troballes documentals que completin el tema i, sobretot, l'ampliïn geogràficament.

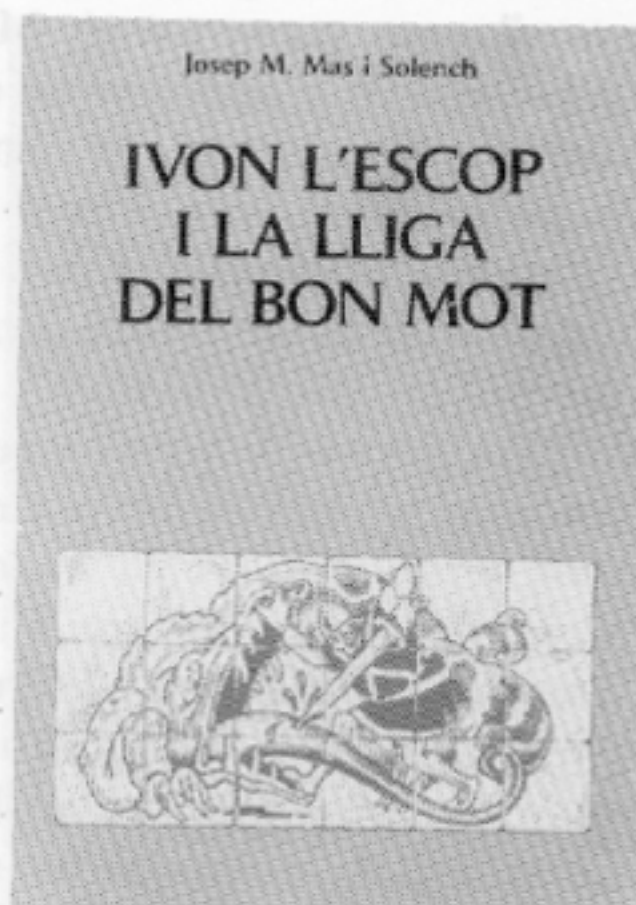
J. Domènech

Josep M. MAS SOLENCH,
*Ivon l'Escop i la Lliga del Bon Mot (L'obra
de Mn. Ricard Aragó)*, [Pòrtic del Cardenal
Jubany; Epíleg de J.M. Aragó, S.I.),
La Formiga d'Or (Barcelona 1992), 96 pàgs.

Santa Coloma de Farners disposà fins als anys cinquanta d'un anomenat Parc del Bon Mot; en realitat és tractava d'uns jardins situats al costat de la Casa de Cultura que la Caixa de Pensions hi edificà (i que s'inauguraren tots dos el 1923). Ambdues realitzacions foren eliminades, doncs, a mitjans del segle que som ara, com ha explicat ja en diverses ocasions el senyor Mas Solench, «en benefici d'un discutible eixample urbanístic»: s'obrí el carrer que dugué el nom del fundador de la Caixa de Pensions, Francesc Moragas, estiuant a la ciutat i impulsor d'aquells projectes inicials.

Si Moragas es decidí i s'engrescà a fer realitat una biblioteca i un parc fou per obra de Mn. Ricard M. Aragó, conegut amb el pseudònim literari o nom de combat d'Ivon l'Escop –de fet, «Joan el que vigila»–, amb qui l'any 1922 havia començat a col·laborar. La Caixa assumí la Lliga del Bon Mot, creada pel sacerdot colomenc i la incorporà a la seva obra cultural. Cal afegir, doncs, a les moltes iniciatives socials de la Caixa en la seva primera etapa, aquesta de combatre el malparlar. Mn. Aragó havia tingut de sempre aquesta dèria, ja de jove, i aconseguí de materialitzar-la, primer a la comarca, a la primera dècada d'aquest segle, amb els

sindicats catòlics agrícoles (Sils i Riudarenes, Santa Coloma,...), que tenien entre els seus objectius «desterrar lo vici de la blasfèmia», i més tard per mitjà d'una campanya i una institució (el Bon Mot) que feren forat i que van tenir un ressò molt notable en els anys vint i trenta, efervescents i densos per al país i la seva edificació en tots els ordres.

Ara, Josep M. Mas Solench, «avui, l'exponent intel·lectual més excellent de Santa Coloma» –en mots d'elogi enorme que li dedica el cardenal, també colomenc, Narcís Jubany–, ens obsequia, si podem dir-ho així, amb aquesta biografia de l'home i visió general de l'obra, que esdevé un autèntic homenatge a un altre dels colomencs que mereixen ésser rescatats de l'oblit i vindicats, com va fent Mas Solench d'un temps ençà.

El Dr. Aragó és un element més d'una corrua d'eclesiàstics que en el conjunt de la nostra societat i cultura –i també en el si de la vida local de Santa Coloma– han fet contribucions dignes de ser posades de relleu. Com ja constata el mateix autor d'aquest volum d'ara, que ho coneix bé, homes com Mn. Frederic Clascar, el jesuïta Lluís Rodés o el P. Bartomeu Xiberta integren aquesta nòmina important de fills de Santa Coloma. Hom constata, però, sense

rebaixar ni una unglà la vàlua i el mèrit de tots ells, que potser només Mn. Aragó va traduir part de la seva activitat en obra per a Santa Coloma. Vet ací quelcom que, pel fet de ser tan infreqüent, a més d'honorar el personatge, illumina la realitat d'una ciutat que encara avui exhibeix mancances importants en matèria de cultura i engega a la diàspora els seus fills més inquiets intel·lectualment; hom hi oblida sovint, contràriament a Mn. Aragó, com les infraestructures culturals (biblioteca pública, museu comarcal, arxiu històric,...) formen part del conjunt d'elements que configuren la capitalitat, i que no n'hi ha prou de lliurar-se un o dos cops l'any a espectacles socials de la cultura, sense projecció ni incidència reals.

Si haviem de remarcar, però, alguna cosa més en la densa i fecunda biografia de Mn. Aragó, a banda de la seva obra social i de la col·laboració amb personalitats de la nostra cultura que li prestaren el seu suport, és el fet que Ivon l'Escop —com molt bé posa de manifest Mas Solench, per primer cop de cara al públic no iniciat en lingüística— fou l'introduïdor a la península dels conceptes de *llengua* i *parla*, encunyats pel lingüista suís Ferdinand de Saussure, el pare de l'estructuralisme. És un senyal de l'atenció extraordinària que aquest home prestava a tot allò que tenia relació amb el llenguatge de qual-sevol país que vingués, sempre que pogués

aprofitar-ne quelcom per a la seva obra de perfeccionament de l'expressió oral de la nostra gent.

L'altra gran aportació històrico-cultural d'Ivon l'Escop és el seu estudi «La llengua de l'Església», que ens informa dels usos lingüístics del catolicisme a casa nostra al llarg de la història. A desgrat de no haver pogut consultar tota la documentació possible, l'obra és el primer gran recull sobre el tema i un alegat imprescindible a favor de l'ús del català en les manifestacions religioses del nostre país.

El fet que ara puguem disposar, doncs, d'una biografia (i estudi) d'aquest personatge amb amplitud, i també llegidora i amable, no pas excessivament prolixa, és quelcom que devem a Josep M. Mas Solench, un home vinculat de sempre a la vida cultural de Santa Coloma i també als orígens i primera etapa del Centre d'Estudis Selvatans. Certament, el Centre ha viscut moments diversos i en part s'ha reorientat i ha progressat, però en cap cas no pot prescindir de l'aportació de tots i cadascun dels qui senten l'afecció pel passat local i s'esmercen, com ell fa, en el seu rescat i projecció.

N. Figueras

Narcís PUIGDEVALL DIUMÉ,
Els trabucaires (1840-1846), Diputació
de Girona (Girona 1992), 203 pàgs.

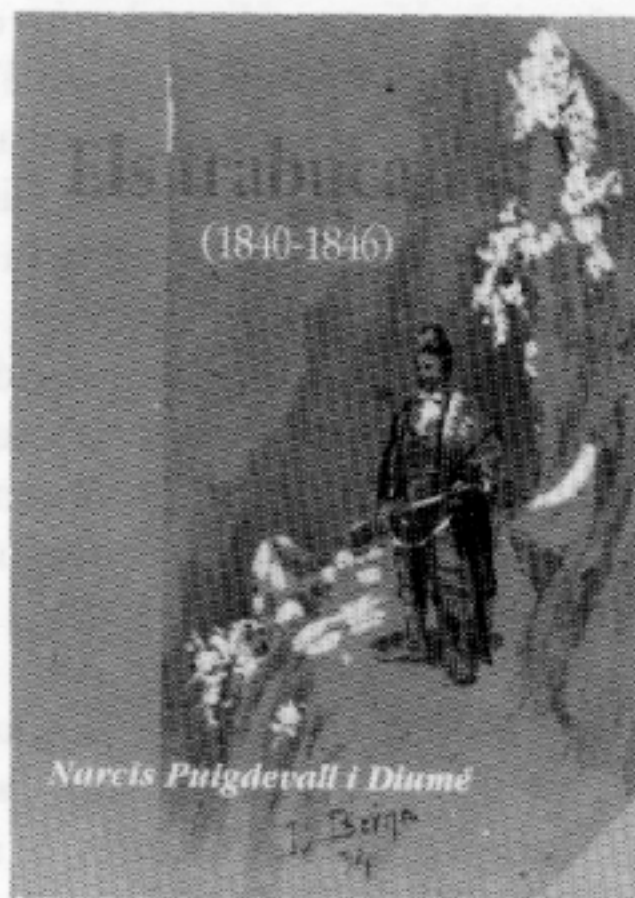
Reporta Josep Pla que Carles Rahola, enamorat com estava dels aires més liberals i republicans de l'Empordà, no volia saber res ni de la Garrotxa ni de la Guilleria i que s'hi referia amb displicència: «Tot això és carlí». Doncs bé, hom pot corroborar ara, tot llegint *Els trabucaires* del senyor Puigdevall, la veracitat intrínseca d'aquesta afirmació, ja ben comprovada, d'altra banda, per altres estudis, i ben arrelada en la geografia i el paisatge, físics i mentals, de la nostra *muntanya*; només caldrà que el lector refaci una espècie d'índex de noms de lloc (qualsevol mena d'índex ha estat sorprenentment negligit en aquest volum) i vegi de situar-los damunt d'un mapa.

Sense solució de continuïtat les terres montuoses i agrestes que van des del Montseny i les Guilleries (tant de la banda osonenca com del vessant selvatà), pel Collsacabra i fins als baluards pirinencs (els rodals d'Olot i de Ripoll i fins a la Seu, nucli carlí ben cèlebre) foren l'escenari ininterromput (a més del Maestrat) dels combats i les escameses de les guerres civils que durant tot el XIX poblen la història d'Espanya i, doncs, de Catalunya, llavors més incorporada que mai a l'engranatge de

l'estat espanyol modern i mancada en part d'una personalitat conscient.

Amb una minuciositat pacient i fervorosa pel fenomen trabucaire, Puigdevall ha anat resseguint totes les dades, totes les informacions, trobables en la premsa de l'època i els butlletins oficials, a fi de confegir aquesta narració detallada i lineal dels episodis rastrejables protagonitzats pels individus que dugueren aquest nom dins el perímetre poc o molt exacte de les terres de què parlàvem més amunt (pel que fa al Rosselló existien ja alguns llibres que l'autor aprofita). La Diputació de Girona ha tingut la deferència i l'encert de publicar-l'hi, cosa que acreix la bibliografia sobre aquest aspecte que ateny no sols la història, ans també l'imaginari popular d'aquestes terres.

Els combatents carlins passats a França el 1840 després del pacte de Bergara, que posà fi a la primera guerra carlina, iniciaren immediatament —Puigdevall parla d'enyorament, però també d'ideals polítics— les incursions al país «*reunidos en pequeñas gavillas, sin otra bandera que les distinga sino el robo y el asesinato*», tot intentant de reeditar, en mots del governador gironí de l'època, «*las escenas de horror que cometieron*

las buestas del Pretendiente durante siete años». J. Vicens Vives havia descrit certament així el capteniment de l'exèrcit carlí, indisciplinat i anàrquic, «aplegant ací queviures, arruinant allà collites, cremant llogarets i masies o exercint la més ferotge opressió contra els vilatans», bé que hi contraposava aquesta afirmació: «la tàctica de l'exèrcit cristià fou similar». Ambdós bàndols, doncs, practicaven una lluita que consistia d'entrada a «estamordir i terroritzar».

L'exèrcit carlí s'organitzà i disciplinà, però, durant els set anys de guerra, mentre que l'intent oficial de reduir, en la ment de la gent, a simples lladres i malfactors o criminals, els combatents carlins és ben clar en els papers reportats per Puigdevall. Tot llegint el seu llibre hom pensa de seguida en un altre episodi més modern de la història d'Espanya, centrat en un altre dels enfrontaments carlins, el País Basc: una lluita —sempre violent, és clar— legitimada per les idees que va esdevenint progressivament pur terrorisme i fent bons els raonaments i els retrats dels oponents, instal·lats en la «legalitat». De fet, els combatents carlins de la primera hora van anar convertint-se en lladres i assaltadors de camins. Les pàgines del llibre que ressenyem descriuen la trajectòria que va des d'uns soldats, més o menys disciplinats després de set anys de combats i de diversos canvis de comandament, fins a uns trabucaires, en el sentit delictiu i criminalitzat del terme, als quals s'havia afegit molta altra gent del que en podríem dir «l'interior».

En l'àmbit geogràfic que abasten les fetes dels trabucaires, la comarca de la Selva és un escenari molt freqüent, ja ho dèiem abans, des de les Guillerries i el Montseny fins al pla; els darrers punts esmentats són Mont-

corb, a Riudarenes, Vallcanera i Maçanet, on té lloc un famós assalt de diligència amb segrest. No cal ponderar les facilitats que els boscos selvatans oferien per a trobar-hi amagatall segur (encara avui ho són, però no s'hi pot transitar sense penalitats innombrables). Diversos són, doncs, els fets consignats a l'obra de Puigdevall en què contradades selvatanes són el paisatge de morts i detencions, d'actes sanguinaris i desesperats propis d'aquesta mena d'activitats. El nom de la Selva ho diu tot.

Això ja havia estat així en les bandositats del XVII, que tenen en l'episodi de Serralonga un element àdhuc mític molt vinculat a la comarca. És fàcil d'admetre, doncs, que les dues etapes històriques es recordin mútuament, que es prestin a la mistificació. Xavier Torres s'ha referit recentment, en un article molt suggerent (*Revista de Catalunya*, núm. 65) a l'intent de la historiografia vuitcentista de fer quallar una identificació unívoca entre aquells nyerros i cadells i els carlins i liberals de la seva contemporaneïtat. D'altra banda, els estudis sobre el carlisme han tingut també altres aportacions importants en els darrers temps; entre d'altres *El carlisme i la seva base social* (1992), col·loqui dirigit per Josep M. Solé i Sabaté a la Fundació Ribalta, de Solsona, que ha tingut continuïtat enguany. Cal parar atenció, doncs, a l'elaboració interpretativa que la nostra historiografia actual anirà confegint, ben segur, a partir de noves aportacions com aquesta d'ara, que permet de conèixer més i millor el substrat social i personal dels individus que formaren les partides de «trabucaires» de mitjans del XIX.

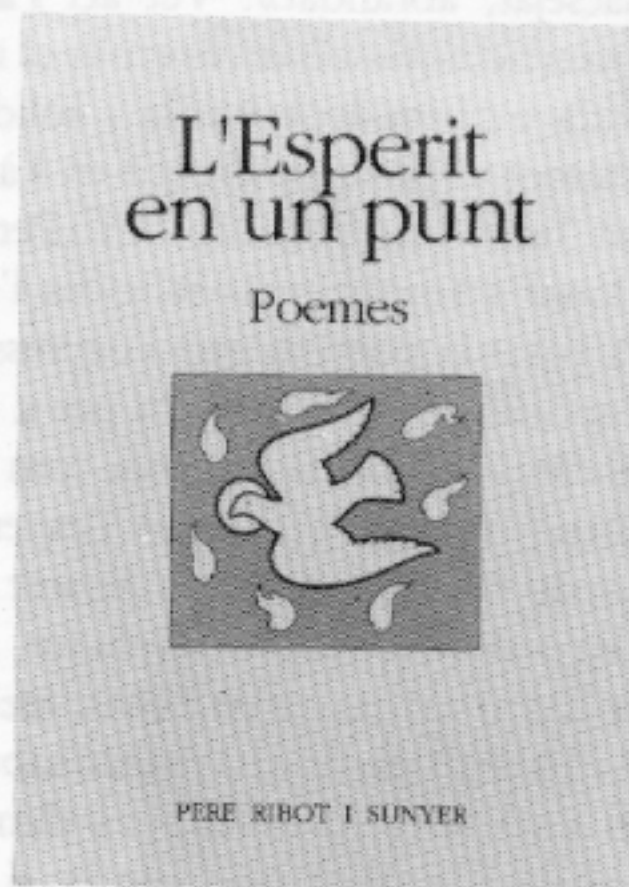
N. Figueras
Octubre, 1992

Pere RIBOT SUNYER,
L'Esperit en un punt. Poemes (Riells
del Montseny 1991),
120 pàgs.

«Sembla un pagès emmorenit i alhora un asceta d'altre temps. És prim i fort com de fusta de roure o de faig, el nas prominent, el cabell arranat i amb una coroneta enmig, ben natural. Camina encorbat i té un aire taujà, que podria semblar, de lluny, esquerp. Però un somriure endolcidor i un tarannà un poc infantívol fa que sempre us rebi amb alegrois i sovint fa una riallada franca, sobretot quan acaba de contar un dels centenars d'acudits que té arxivats a la memòria i que ragen a desdir. Traspua un esperit de fermesa i de mansuetud espiritual perquè espera sense temença el traspàs i la Resurrecció de la carn. Convertit en un oracle, en un llarg període de postguerra va exercir dues funcions que ell anomenà presència i resistència i de les quals no ha abdicat mai.»

Amb aquests mots tan bellament expressius retratava Albert Manent l'home de Riells, el sacerdot-poeta Pere Ribot, en *Monografies del Montseny*, núm. 5, pàgs. 65-77 (Mn. Pladevall en ressenya pel damunt la col·lecció ací mateix). Són unes paraules que ho diuen tot d'allò que Riba en deia «la planta i el caient», i a més donen la dimensió espiritual i cívica, ambdues tan denses, del personatge.

Mn. Pere Ribot va publicar l'abril de 1991 un seu nou poemari, *L'Esperit en un*

punt, que no volíem deixar passar sense una paraula que n'informi els nostres lectors i que el tingui present, atents com ens volem a tot allò que pertoca, d'una forma o altra, a la nostra «selvatana amor». De l'any trenta-cinc ençà, Mn. Ribot no ha deixat, enmig d'altres activitats cíviques i de l'acollença que dispensa a tothom que el visita, de conrear la seva fluència lírica. El seu verb, cisellat amb perfecció artesana, ple d'amor al país i a la seva fe, es prodiga entre les amistats amb motiu d'efemèrides familiars, però també, principalment, és l'expressió, emergent, de la seva deu interior que, per mitjà del sobreixidor de la paraula, ens fa partícips d'una ben pròpia, original, vivència religiosa, ascètica, arrelada en el paisatge i la terra. Manent, com hem dit, n'ha parlat amb autoritat i no n'hem pas de dir res més, si no és que voleu acceptar la nostra veement recomanació de llegir el poeta Ribot i de situar-vos-hi a partir d'una molt cenyida i escaient presentació en una de les publicacions, com dèiem, germanes de la nostra.

El to de *L'Esperit en un punt* ens el donaran els mateixos mots de Mn. Pere: «La presència sensible i activa de l'Esperit en l'home interior és la plenitud de la fe, l'harmonia, diria, de la fe. Hom resta com

sacsejat, abrandat». Ver ací l'arrel del doll poètic d'aquest darrer recull, el misteri d'una vida espiritual profunda i sòlida, «la dolça cremor del mateix Esperit en l'ànima». Com en tants altres casos, Mn. Pere Ribot sap donar a l'experiència religiosa l'embolcall de la paraula poètica, que l'expressa i alhora es capbussa en ella mateixa per a investigar-ne encara els topants, talment com tota vivència forta, sotragadora, que l'esperit humà és capaç de suscitar. És en aquest sentit que el seu vers pot resultar revelador, reconfortant, refrescant, per a molta gent, creient o no. Hi ha encara, però, qui no ha sabut identificar el poeta i resta en la pura dimensió clerical de l'autor. Fer-hi referència si no és per a remarcar l'autenticitat i la força del creient que escriu, és d'una miopia enorme. La de Ribot és, sens dubte, una veu que crida en el contorn montsenyenc i que rep el ressò de moltes veus que s'hi veuen emmirallades i en part explicades.

Diguem, per acabar, que hom ha recordat sovint, com a manifestació de la dimensió patriòtica de la labor realitzada per Mn. Ribot, aquella Festa Poètica de 1954 «Pro Abadia de Sant Martí de Riells del Montseny» en què s'aplegaren escriptors i activistes culturals sota l'aixopluc eclesial per a fer un acte literari i cívic. Riba, Triadú, Fuster, Sarsanedas, Serrahima, Soldevila, etc., hi prengueren part. No és pas sobrer de tornar a recordar-la ara com a testimoni

d'un esforç voluntariós i tenaç d'una època i d'una gent, del qual encara no podem prescindir si volem continuar essent. Molt sorprenentment és en aquell certamen mig amagat que Joan Fuster, l'escriptor i el pensador suara traspasat, va fer la seva primera intervenció pública a Catalunya; va presentar-hi el poema que més li plaïa (uns mots recents d'Aina Moll així ho confirmaven), el seu poema «Ara us preguem per Catalunya, oh Déu! / Ni terra ni cançó: pa que més val...». Els darrers versos són una súplica que, sense renunciar al «combat», reclama un «temps» per a nosaltres catalans a què, amb Mn. Ribot i tants d'altres, encara aspirem: «Perquè puguem somriure en el combat, / obriu son temps, el temps que ha merescut! / Deu-li la vostra mà i la claredat!»

És per tot plegat que cal parar esment, també, inseparablement del poeta, a Pere Ribot Sunyer, l'home de Riells. Ho reblava recentment Xevi Planas des de les pàgines de *Revista de Girona* (núm. 151), a l'encapçalament d'una entrevista emotiva i plena de dades, «els historiadors que s'ocupin de la resistència cultural i política dels catalans durant el franquisme hauran de tenir present constantment aquest indret de la comarca de la Selva».

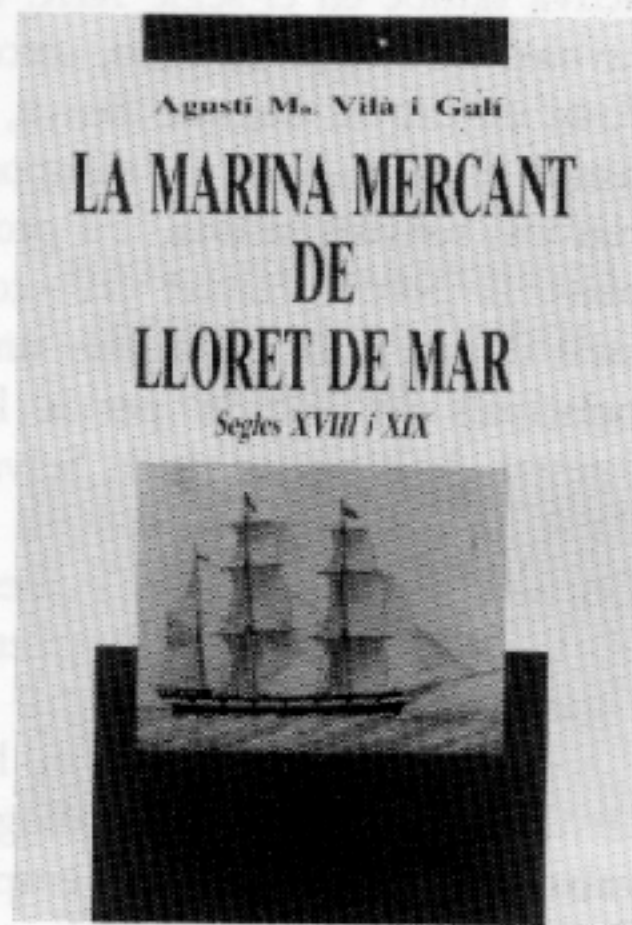
N. Figueras

Agustí M. VILÀ GALÍ,
*La Marina Mercant de Lloret de Mar, Segles
XVIII i XIX* (Lloret de Mar 1992), 548
pàgs.

Dins la prestigiosa col·lecció creada per l'Ajuntament de Lloret i dirigida per Joan Domènech *Es Freres*, s'ha publicat últimament l'estudi d'Agustí M. Vilà sobre la marina mercant d'aquella vila durant els segles XVIII i XIX. L'autor, dotat d'una gran sensibilitat envers el tema mariner, havia ja donat a conèixer aspectes de la marina vuitcentista lloretenca en tres precedents llibres, *Les Nostres Veles* (I i II), apareguts els anys 1984 i 1985 i *Navegants i Mercaders (Una nissaga marinera de Lloret)* del 1989. Si en el primer recopilava fets i anècdotes que fins aleshores la seva gent de mar havia transmès oralment, en el segon ja recollia informació documental extreta, sobretot, de llibres de navegació. En el tercer, finalment, ens presentava una interessant biografia dels seus avantpassats navegants i mercaders, la trajectòria marinera dels quals és paradigmàtica per comprendre el món mercantil i mariner del comerç americà.

La Marina Mercant de Lloret de Mar, Segles XVIII i XIX és, per tant, el consegüent punt d'arribada i alhora un allargament d'aquestes recerques. Agustí M. Vilà no es limita a l'estudi de la marina mercant transatlàntica, la part més espectacular i més

coneguda, sinó que retrocedeix en el temps per interessar-se també pels vaixells que es dedicaven al cabotatge a la Mediterrània i a les costes peninsulars atlàntiques durant aquells dos segles. És mèrit de l'autor no haver oblidat aquest comerç marítim que al llarg de tantes centúries donà vida a les poblacions costaneres catalanes.

L'estudi comprèn un arc cronològic força ample: des de la guerra de Successió fins al 1869, quan a Lloret es va construir l'última nau important, el bergantí *Segundo Romano*. Són cent cinquanta anys de canvis estructurals profunds que portaren la gent de mar i la marina lloretenca des d'una posició inicial més aviat llangorosa a un lloc capdavanter entre les poblacions de la seva província marítima. La construcció naval, quasi nul·la al començament del segle XVIII, es desenvolupà de tal manera que ja al final d'aquella centúria avarava vaixells per a la navegació transatlàntica. El cabotatge amb els ports mediterranis, peninsulars o estrangers va facilitar la formació del capital necessari per a la carrera d'Amèrica en la qual els lloretencs, com d'altra banda els altres pobles de la costa, no esmerçaren totes llurs energies i activitats, car la navegació de cabotatge, especialment amb Cadis, era molt

activa també en el segle XIX. S'exportaven favons, suro, taps de suro, cercols de bótes, fusta de carros, dogues, llenya, carbó, fusta fresca i seca, etc., i s'importaven blat, cigrons, tonyina salada,... i productes colonials. El port de Lloret era —com ho havia estat durant tants de segles— una de les vies principals de sortida per a la producció forestal de l'interior de la Selva. Els boters lloretencs treballaven per al mercat del Penedès: milers de bótes buides sortien cap al Vendrell des d'on, omplertes de vi i aiguardent, prenién el camí de Cadis.

Hem d'agrair a l'autor la particular atenció dedicada a la tipologia d'aquests vaixells de cabotatge. Una empresa no gens fàcil, car representa un dels problemes no del tot resolts en la història de la tècnica naval. Tots els historiadors que han estudiat el tema coneixen com n'és d'imcompleta, imprecisa i ambígua la documentació consultada. Amb tot, Agustí M. Vilà aconsegueix un gran treball de síntesi i les descripcions, complementades amb dibuixos interessantíssims, són les més exactes que hom pot presentar avui en dia.

Com hem vist, Lloret, igual que les altres viles marineres del seu entorn, mantenia relacions mercantils indirectes amb el Nou Món a través del cabotatge amb el port gadità almenys des del segle XVII. És molt probable que, si no s'haguessin perdut part dels llibres parroquials de la seva vila, l'autor hauria individuat, fins i tot, la presència de mariners lloretencs en la ruta de les Índies ja en el Sis-cents. És, però, amb el decret de Carles III del 1765 quan comencaren a prendre volada a Lloret les relacions amb Amèrica. D'antuvi tímidament, amb participacions a la fusta, a la mota o patronejant vaixells forasters. Després, amb una iniciativa i un coratge sorprenents. El 1789 ja hi havia sis estudiants lloretencs matriculats a l'Estudi de Pilots d'Arenys, obert deu

anys abans, i el 1792 set patrons lloretencs ja navegaven amb vaixells construïts a les drassanes de la vila per a la ruta d'Amèrica. L'embranchida del període de màxima esplendor començà cap al 1820. Les xifres següents són força significatives: a les drassanes locals varen ser construïts, des de 1785 al 1869, 137 vaixells d'altura, 130 dels quals en el decurs del segle XIX. Gràcies a una exhaustiva recerca, l'autor ens ha pogut presentar un ceculari molt complet per a cada vaixell. En coneixem, així, l'arqueig, el mestre d'aixa, la data d'inscripció, els parçoners, el cost, el capità o capitans, les transmissions i l'historial. El conjunt és il·lustrat amb les reproduccions dels quadres que encara es conserven.

A través de les biografies dels mestres d'aixa, dels armadors, naviliers i consignataris, que sovint es transmetien la professió de pares a fills, i a través de la vida a les drassanes, dels contractes de tripulació, amb clàusules força interessants i curioses, especialment pel que fa a la manutenció, l'autor ens permet de conèixer la importància i la gran participació d'aquella vila selvatana en el comerç americà.

Un apèndix documental molt interessant —especialment els documents referents a la reial patent de navegació en cors i al contracte de tripulació d'un vaixell corsari (una altra forma de comerç)—, uns índexs bibliogràfics (de gran vàlua), onomàstic i toponímic i una pulcra i important documentació gràfica que, conservada pels descendents dels navegants i armadors lloretencs es publica per primera vegada, completen un estudi conduït amb rigor metodològic, exposat en forma clara i objectiva i que té el gran mèrit de transcendir l'àmbit local per esdevenir consulta obligatòria per qui s'endinsa en l'estudi de la marina catalana dels segles XVIII i XIX.

M. Zucchitello

Mario ZUCCHITELLO,
*Homes, vaixells i mercaderies de Tossa al Grau
de València (1459-1703)*, Quaderns d'Estudis
Tossencs 4, Centre d'Estudis Tossencs (Blanes
1991), 291 pàgs.

Mario Zucchitello

HOMES, VAIXELLS i MERCADERIES
DE TOSSA al GRAU de VALÈNCIA
(1459-1703)

Quaderns d'estudis tossencs

4

Hi ha una primera cosa interessant que és constata en llegir el llibre de Mario Zucchitello, que ha editat el Centre d'Estudis Tossencs sota el patrocini de l'Ajuntament de la Vila i del Servei d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. I és la següent: malgrat les diverses publicacions que han aparegut fins avui sobre la vida marinera de la nostra costa —la major part, però, dedicades als segles XVIII i XIX i, concretament, al tràfic comercial amb Amèrica—, encara no s'havia analitzat amb la precisió de l'autor italo-tossenc el comerç marítim dels segles anteriors per la nostra costa de llevant i per la Mediterrània en general. Mario Zucchitello, d'altra banda, enllaça d'alguna manera el seu llibre actual amb el que va publicar l'any 1982, *El comerç marítim de Tossa a través del port barceloní (1357-1553)*, i el completa. Tot plegat permet, doncs, que el lector interessat adopti ja una àmplia perspectiva del món mariner, almenys des del segle XIV fins als nostres dies (si hi afegim, com dèiem, el comerç vuitcentista tractat per altres autors i altres treballs).

La segona constatació important és que, malgrat el títol, ja sigui per extrapolació o per al·lusió directa, l'estudi de Zucchitello no

es limita només a Tossa, sinó que permet conèixer la situació de la zona costanera de la Selva estricta (Tossa, Lloret i Blanes) globalment.

L'autor inicia el seu treball amb un comentari sobre les fonts documentals. Explica com els mercaders havien de pagar una taxa sobre les mercaderies importades o exportades —sobre la quantitat, no sobre el valor— i com els registres d'aquesta comptabilitat (*Llibres de Peatge de Mar*) del port valencià, constitueixen la base del seu estudi. Es tracta d'una sèrie de 158 volums, dels quals n'ha aprofitat una part. Aquests llibres proporcionen, generalment, la data de l'arribada a port, el tipus de vaixell, el nom del patró o del capità, la procedència, les escales eventuais i les mercaderies que porta. Zucchitello, a més, ha completat la informació amb recerques a l'Arxiu Parroquial de Tossa i a l'Arxiu Històric de Girona on es conserven 34 registres tossencs que, a la vegada, ha contrastat amb els 255 de Blanes i els 70 de Lloret. També ha recollit dades de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, (*Drets d'entrades i eixides de la Generalitat de Catalunya*) i d'arxius particulars. Òbviament, l'etapa triada per a l'estudi no estava determinada *a priori*, sinó que ha

vingut definida per l'espai cronològic que abraça la pròpia documentació obtinguda.

L'obra pròpiament dita es desplega a partir de l'estudi que Zucchitello fa dels diversos escenaris on té lloc l'activitat mercantil: València i Catalunya, en els segles XV-XVII i, naturalment, dintre de la segona, Tossa. Aquest estudi integra l'aspecte econòmic, però també el demogràfic, ja que ambdós van estretament lligats.

Analitza tot seguit l'estructura del comerç marítim: com eren i com funcionaven els ports de València i de Tossa, quins vaixells prenién part en els viatges, la tipologia, els contractes que es redactaven, els sistemes d'aplegament de diners per a les diverses operacions i d'empara de possibles contingències (préstecs i seguretats marítimes), etc.

Tracta amb particular atenció dels patrons, i dels negociants diversos, tant per recollir els trets bàsics de la seva gestió com per endevinar-ne la vida, la lluita, l'esforç per progressar. No debades Mario Zucchitello afirma, al final de l'obra: «Més enllà de les relacions comercials, hi havia el desig de superació, de sortir de la pobresa i aconseguir una vida millor». Aquest estudi, doncs, —i això també ho remarca el mateix autor— intenta comprendre aquest esforç.

Tot el procés dels viatges —la navegació, els seus perills, l'arribada al Grau, l'estada a València i el retorn— forma un altre dels blocs de contingut d'aquest volum tan notable.

El cinquè capítol —per dir-ho d'alguna manera— el constitueix l'estudi de les diverses mercaderies que eren transportades: el carbó, que tenia un gran pes dins de l'exportació; la fusta obrada, que donava feina tot l'hivern a bosquerols i fusters; el suro, la importància del qual s'accentuà al voltant de 1609; les fruites seques, sobretot avellanes i castanyes; la carn de porc salada, bàsica en l'alimentació de les classes modestes valencianes, i d'altres.

Una mercaderia important fou el peix salat, sobretot del 1570 en endavant, fins al final del segle XVII, amb un moment decadent al voltant de la Guerra dels Segadors. En aquest producte Tossa fou la primera vila de la costa catalana. Mario Zucchitello en parla àmpliament, referint-se a la pesca, a les espècies capturades, al procés de la salaó, a la comercialització, als recipients emprats, al tractament que rebien les sardines i les anxoves, etc.

L'autor resumeix l'obra en un capítol breu de conclusions on remarca la importància econòmica i social que tingueren aquests 250 anys de comerç tossenc amb el Grau de València. En primer lloc, pel que demostra a favor de la capacitat d'iniciativa dels tossencs, que no es conformaren amb el comerç barceloní i sobrepassaren els límits de la ciutat comtal. La lluita contra un port local mediocre i contra la natura esquerpa i les males comunicacions interiors que ja llavors condicionaven Tossa fou, de fet, l'estímul que els portà a explotar els boscos i els mars propis —el carbó, la llenya, la fusta, el peix, la salaó— i a buscar un mercat adient. València, en aquelles èpoques, era un centre de vital importància dins la Mediterrània. Per això s'hi aventuraren. S'especialitzaren en l'explotació dels productes bàsics per a la vida quotidiana i convertiren Tossa en el centre proveïdor més dinàmic del que, anant el temps, seria la Costa Brava (sobretot entre 1558 i 1663). Paral·lelament a aquesta expansió comercial, Tossa tingué un creixement econòmic que desembocà en un augment demogràfic i, consegüentment, en un creixement urbà que es nota amb més o menys intensitat des del segle XVI. Dintre de la vida social, el grup de patrons comercials formà un estament notable.

Mario Zucchitello, la vàlua i el rigor metodològic i expositiu del qual no descobrim pas d'avui, afegeix un ric apèndix de 63 pàgines a l'obra, integrat per la reproducció d'onze evocadors documents i 20

annexos (sèries estadístiques de preus, llistes de patrons i altres informacions). Hi ha, també, un índex onomàstic amb 734 entrades i un índex toponímic amb 287. Les il·lustracions acreixen encara més el valor del text, amb 8 fotografies –3 de les quals reproduïxen gravats antics–, 4 mapes, 6 dibuixos, 3 reproduccions de documents, 10 gràfics de tipus estadístic o diagrames, i 30 quadres, alguns de molt extensos, sobre peus, mercaderies, mercaders, moviment portuari i un llarg etcètera. Per si això fos poc, volem subratllar encara les 442 notes aclaridores a peu de pàgina.

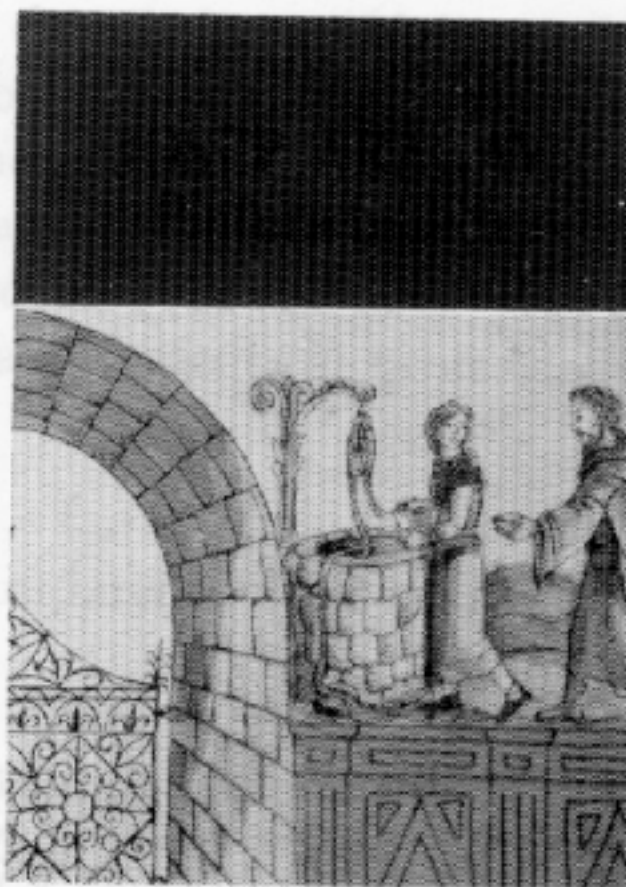
I, per acabar, un altre detall. Al valor científic de l'obra, importantíssima en si mateixa, s'ha de donar el valor afegit del llenguatge emprat per l'autor, tan agradable de llegir. De tant que vol fer ressaltar l'aspecte humà de la vida tossenca –i, per extensió, com hem dit, de la vida de les altres viles marineres selvatanes– per sobre de la fredor de les dades quantitatives, esdevé sovint gairebé llenguatge literari, i fins i tot poètic, a causa del sentiment que traspua.

J. Domènech

Marcel·lí TRUNAS i JOAN NASPLEDA
*Josep Aragay. Pintura Bíblica, Col·lecció
 Francesc Eiximenis, 2* [Editat per la Parròquia
 de Breda i amb el suport de l'Ajuntament de
 Breda i de col·laboradors anònims], (Breda
 1991). 87 pàgs.

Vagi per endavant la rectificació d'una ressenya que vaig fer del llibre *Monestir i esglésies de Breda* apareguda a *Quaderns de la Selva* 4. En aquella ressenya parlava de "dues ermites de la parròquia: Santa Anna i Sant Llop"; doncs bé, el més correcte hauria estat dir "ermita de Santa Anna i església de Sant Llop", ja que aquesta darrera és l'església parroquial del poble de Viabrea, que

juntament amb el poble de Riells de Montseny (que té com església parroquial la dedicada a Sant Martí) forma el municipi de Riells-Viabrea.

Dit això, entrem a fer cinc cèntims del llibre que ara ens ocupa. Estem davant la que podríem anomenar "segona entrega" d'un projecte de la parròquia bredenca consistent a donar a conèixer la riquesa artís-

■   ■   ■   ■   ■   ■   ■

tico-religiosa de què disposa aquesta parròquia, així com de quins van ser llurs autors¹. En aquest sentit, si el primer llibre va servir per situar-nos, d'una manera general, davant aquest ric i important patrimoni religiós i cultural bredenc, en aquest segon llibre es tracta d'una manera monotèmica l'obra religiosa de l'artista Josep Aragay i Blanchar (1889-1973), persona molt vinculada amb la vila de Breda (en aquesta població existeix el Museu Municipal "Josep Aragay", totalment dedicat a l'exposició d'obra seva: pintura sobretot, però també ceràmiques, gravats, aiguaforts, etc.).

El llibre *Josep Aragay. Pintura bíblica* es divideix en dues parts: una primera, on trobem la biografia de l'artista, realitzada per una de les persones més aptes per poder-la dur a terme, el seu amic –i actual

director del Museu Municipal "Josep Aragay" de Breda– Marcellí Trunas i Clos; en la segona part, feta per Joan Naspleda, llicenciat en Teologia Bíblica, és on trobem un estudi de la pintura de temàtica religiosa de J. Aragay, pintura que podem veure fent un tomb que ens porti a Breda i visitant la seva església parroquial, on podrem observar el "seu" baptisteri (que, de fet, és el segon que va realitzar en el mateix lloc, l'any 1965; el primer, fet el 1925, resta a sota, molt afectat pel foc que va patir l'església a darreries de la Guerra Civil última), i el Museu, on està exposat el seu famós quadre "Vacances", del 1924, el qual, en paraules de J. Ainaud de Lasarte, reconegut especialista en art, "és l'obra més representativa del Noucentisme".

Jordi Goñi

1. Cal dir que en el primer llibre aparegut, *Monestir i esglésies de Breda*, també es varen dedicar unes breus planes a dues esglésies que no pertanyen a la parròquia de Breda: l'església de Sant Llop de Viabrea, de la qual s'encarrega el rector de la parròquia de Breda, Joan Garnatxe, i l'església de Sant Martí de Riells de Montseny, de la qual és rector mossèn Pere Ribot des de fa més de 50 anys.

Un punt a destacar de la segona part del llibre és el seu caràcter pedagògic, ja que J. Naspleda ens va comentant les diferents pintures de temàtica religiosa de l'artista, fet que ens permet acostar-nos tant a la comprensió de la pintura en si, com al

mateix artista (a través de veure com ell interpretava les lectures religioses realitzades).

Només una darrera cosa: aquesta "segona entrega", com ja ho fou la primera, es beneficia d'una bona impressió i presentació, acompanyada d'un ús important de la fotografia, fet que ajuda a transmetre millor la informació que s'hi dona. Que tot plegat servixi perquè aquest artista, Josep Aragay i Blanchar, oblidat per molts, fidel fins al darrer moment al país en què va néixer, ocupi el lloc que li pertoca dins el món cultural català, i més concretament, entre els que van ser els seus convilatans durant quasibé 50 anys.